

سیاست خارجی ترکیه و تحولات سوریه و تأثیر آن بر امنیت سیاسی جمهوری اسلامی ایران

علی فاطمی نسب^۱ - امین چگینی^۲

چکیده

سوریه از مهمترین کشورهای همسایه ترکیه به شمار می‌آید. و دو کشور از موقعیت ژئواستراتژیکی بسیار مهمی در منطقه برخوردارند. با وجودی که طی دهه گذشته در چارچوب سیاست منطقه ای حزب عدالت و توسعه فصل جدیدی از روابط، در ابعاد مختلف، میان دو کشور سوریه و ترکیه ایجاد گردید، اما طی ماه های گذشته روابط دو کشور در سایه روند تحولات داخلی سوریه قرار گرفته است. از همان آغاز شروع اعتراضات مخالفان حکومت بشار اسد، دولت ترکیه سعی داشته تا به نوعی نقش میانجی گرانه را ایفا کند. با ادامه روند اعتراضات در سوریه، سیاست میانجی گرانه دولت ترکیه به سمت فشار دیپلماتیک بر دولت بشار اسد به منظور انجام اصلاحات دموکراتیک و توجه به خواسته های معترضان گرایش پیدا کرده و نوعی لحن آمرانه یافته است. ترکیه و سوریه تا به حال در روابط دو جانبه خود دچار مشکلاتی بوده اند که در این میان سه اختلاف اصلی بیشتر به چشم می خورد. نخستین اختلاف ترکیه و سوریه

۱- کارشناسی ارشد مطالعات راهبردی دانشگاه امام حسین (ع) alifateme55@yahoo.com

۲- دانشجوی دکتری روابط بین دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران chegeniamin@yahoo.com

در مورد استان هاتای است که در تصرف ترکیه است و دومین اختلاف بر سر نحوه تقسیم و بهره برداری از آب های مشترک میان ترکیه و سوریه و سومین و مهمترین اختلاف ترکیه مربوط به مساله کردها می باشد. با تحولات اخیر در منطقه خاورمیانه و سیاست خارجی ترکیه مبنی بر چند جانبه گرایی و چند بعدی بودن، روابط ترکیه از تعامل به سمت تعارض پیش رفته است به گونه ای که این امر در نا امن کردن سوریه نقش بسزایی داشته و به تبع آن بر امنیت سیاسی ایران نیز تاثیر منفی گذاشته است. این مقاله با روش توصیفی - تحلیلی انجام گرفته و به دنبال بررسی جایگاه ترکیه در تحولات سوریه و تاثیر آن بر امنیت سیاسی کشور ایران است.

واژگان کلیدی: سیاست خارجی، تحولات سوریه، ترکیه، حزب عدالت و توسعه.

مقدمه

اعتراضات مردمی که از تونس آغاز و با سرعت به سایر کشورهای شمال آفریقا و خاورمیانه تسری پیدا کرد نشان از تغییرات عمیق در معادلات سیاسی نظام بین الملل داشته که در آن شاهد افزایش نقش مردم در سیاست و کاهش قدرت دولت در مقابله با موج دموکراسی و آزادی خواهی هستیم. در این میان کشور ترکیه با توجه به داشتن تاریخ، فرهنگ و مذهب و مشترکات بسیار دیگر، یکی از کشورهای است که به ارائه نقشی فعال در قبال این تحولات پرداخته و سعی دارد با معرفی خود به عنوان یک الگو، جریان های جاری را به سمت و سویی هدایت کند که مطابق باخواست و نظر دولت ترکیه باشد از سویی دیگر با توجه به افزایش قدرت نرم ترکیه و مقبولیت آن بین جوانان و طبقه متوسط در کشورهای عربی در شمال آفریقا، این گمان که آن نیز بخواهند تجربه حزب اسلام گرای عدالت و توسعه ترکیه که ضمن پذیرش جدایی دین از دولت در سازگاری دین درکنار دموکراسی موفق بوده و توانسته است رفاه نسبی برای شهروندان خود ایجاد کند را تکرار کنند، دور از واقعیت نخواهد بود. (بهرامی، ۱۳۹۰: ۴۰)

الگوی دموکراسی ترکیه به ویژه مبتنی بر تجربه ها و موفقیت های حزب عدالت و توسعه به عنوان الگویی موفق در اسلام و دموکراسی در بخش قابل توجهی از افکار عمومی و نخبگان جهان عرب مطرح شده که این امر به افزایش قدرت و نفوذ منطقه ای ترکیه کمک

شایانی نموده است. از طرفی ترکیه با اتخاذ سیاست حفظ وضع موجود در قبال تحولات کشورهای عربی نظیر بحرین و یمن، همسو با سیاست های شورای همکاری خلیج فارس و کشورهای غربی به شیوه زیرکانه ای در صدد کاستن میزان نفوذ و قدرت مانور منطقه ای ایران، یکی از رقبای منطقه ای خود است تا در پرتو تضعیف مصر و کنترل ایران نقش پر رنگ تری را در تحولات منطقه بر عهده گیرد. (گوزه کر کالجی، ۱۳۹۰: ۲۸)

در این میان سیاست خارجی کشور ترکیه در برابر تحولات داخلی ماه های اخیر سوریه تا حدود زیادی متفاوت به نظر میرسد از همان روزهای نخست شروع اعتراضات مخالفان حکومت سوریه دولت ترکیه حمایت از اپوزیسیون سوریه را آغاز کرد و ضمن ترغیب دولت سوریه به انجام اصلاحات در اغلب موارد موضع گیریهای نسبتاً تندی در برابر برخورد با مخالفان اتخاذ کرد. سوریه نیز از جمله کشورهایی بود که از ۱۵ مارس ۲۰۱۱ به مرکز تحولات بدل شد و واکنش کشورهای مختلف را در پی داشت. موضع ترکیه در قبال تحولات داخلی سوریه در ابتدا توصیه محور و در جهت ایجاد اصلاحات سیاسی دموکراتیک و گفت و گو بود؛ اما به تدریج با شدت گرفتن بحران و خشونت آمیز شدن اعتراضات در سوریه، مواضع ترکیه تندتر شد و به مرحله اولتیماتوم رسید. ترک ها پا را فراتر نهادند و علاوه بر پذیرفتن چندین هزار آواره سوری در مرزهای خود، به مخالفان دولت اجازه دادند چندین نشست در شهرهای آنتالیا و استانبول برگزار کنند. اردوغان در ۱۶ مرداد ۱۳۹۰ ضمن هشدار جدی به بشار اسد، متذکر شد که مسائل سوریه مربوط به سیاست خارجی یا همسایگی ما نیست؛ بلکه اهمیت آن در سطح داخلی ترکیه است. ترک ها در مورد سوریه جدی تر از هر کشور دیگری وارد عمل شدند و دولت سوریه را تحت فشار سیاسی و اقتصادی قرار دادند. (بیات، ۱۳۹۰: ۷۵) در چنین شرایطی پرسش هایی که مطرح میشود این است که هدف اساسی کشور ترکیه از موضع گیری در برابر تحولات داخلی سوریه چیست؟ و ترکیه چه نقشی در این تحولات دارد؟ و تحولات سوریه چه تاثیری بر امنیت سیاسی جمهوری ایران دارد؟ پژوهش حاضر از نظر روش شناسی توصیفی - تحلیلی و به لحاظ نحوه گرد آوری داده های مورد نیاز، کتابخانه ای و اسنادی است در این زمینه منابع رسانه ای و اینترنتی دارای اهمیت می باشد.

سیاست خارجی ترکیه

ترکیه در سال‌های اخیر سیاست همه‌جانبه‌ای برای توازن در مناسبات خود با همه قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای در پیش گرفته است. کارشناسان از این سیاست با نام «توسعه همه‌جانبه مناسبات با همه» یاد می‌کنند و معتقدند که دولت اردوغان در سال‌های اخیر موفق شده است زمینه‌های گسترش مناسبات را با جهان عرب، دنیای اسلام، ناتو، اتحادیه اروپا، روسیه و آمریکا فراهم کند. البته در این سیاست، امکان ندارد ترکیه در جایگاه مشخصی از رقابت‌های جهانی، نقش منحصر به فردی بازی کند. ترکیه در دو سال اخیر، با از بین بردن تنش‌های چندین ساله با همسایگان روسیه، توانست زمینه‌های جدیدی برای توسعه همکاری‌های تجاری و اقتصادی خود در آنجا ایجاد کند و در مسائل سیاسی و فرهنگی خود را به عنوان پلی بین شرق و غرب و به عبارت دیگر، بین جهان اسلام و دنیای مسیحیت مطرح سازد. کارشناسان امور راهبردی جایگاه کنونی ترکیه را در محورهای راهبردی جهان «ایستاده در سه راهی محور آمریکا، انگلستان، اسرائیل، محور اتحادیه اروپا و جهان اسلام و محور اوراسیا و روسیه» ارزیابی می‌کنند. (رفعت نژاد، ۱۳۸۱: ۱۲۸)

ایران در سیاست خارجی ترکیه

در سال‌های اخیر روابط ایران و ترکیه رو به گسترش نهاده است. ثبات نسبی حاکم بر روابط ایران و ترکیه باعث مرتفع شدن سوء تفاهم‌ها و ایجاد زمینه‌ای مناسب برای اعتماد سازی دو جانبه شده است. همکاری‌های دو کشور ایران و ترکیه در حوزه‌های سیاسی - امنیتی، اقتصادی و فرهنگی گسترش یافته و همکاری‌های دراز مدت آتی در عرصه‌های امنیتی، مبارزه با تروریسم و احداث خطوط لوله انتقال گاز طبیعی، مد نظر در طرف است.

نگاه ترکیه به جمهوری اسلامی ایران بیش از آنکه نگاه ایدئولوژیک و یا هویت محور نشأت گرفته باشد. از منافع اقتصادی و نگرانی‌های امنیتی و سیاسی متأثر است. در حالیکه این موضوع در خصوص ایران خلاف این صدق می‌کند که مقامات کشورمان به ترکیه به عنوان یک موازنه گر و قدرت اسلامی می‌نگرند. که در صورت نزدیکی به کشورهای اسلامی می‌تواند

در برابر تهدیدهای غرب موثر واقع شود. اما ترکیه نشان داده است که به رغم سیاست خارجی شرق محور خود به چیزی بیش از منافع امت اسلامی با هویت خاورمیانه ای می اندیشد و آن نیز ارتقائ جایگاه و موقعیت بین المللی و تحکیم پایه های اقتصادی است تا هرچه زودتر این کشور را به ۱۰ اقتصاد برتر نزدیک سازد. (هژیری، ۱۳۹۱: ۳۸)

نگاهی به ماهیت روابط ترکیه و سوریه

نخبگان سیاست خارجی ترکیه همواره در تلاش اند که از تحولات اخیر خاورمیانه به عنوان فرصتی استثنایی برای ثبت قدرت خود در منطقه و ترویج الگوی دموکراسی ترکیه به ملت های انقلابی منطقه، زمینه سازی برای نفوذ در دولت های بر آمده از انقلاب های اعراب و نزدیکی روز افزون به غرب و به خصوص اتحادیه اروپا استفاده کند.

ترکیه و سوریه از گذشته تا به حال در روابط دوجانبه خود با مشکلاتی مواجه بوده اند. در این میان، سه اختلاف اصلی همواره سایه خود را بر روابط این دو کشور حفظ کرده است. مسئله کردها، تقسیم منابع آبی مشترک و ادعای ارضی سوریه بر استان هاتای ترکیه، سه مسئله مهم و اختلاف انگیز در روابط ترکیه و سوریه بوده اند. نخستین اختلاف ترکیه و سوریه در مورد ادعاهای ارضی سوریه نسبت به استان هاتای ترکیه بود که بر مناسبات این کشور با ترکیه عمیقاً سایه افکنده بود. دومین اختلاف به مسئله آب و نحوه تقسیم و بهره برداری از آب های مشترک میان ترکیه و سوریه مربوط می شود. سومین و مهم ترین اختلاف ترکیه و سوریه به مسئله کردها مربوط می شود. سوریه به دلیل اختلافات خود با ترکیه و روابط سردی که با این کشور طی چند دهه گذشته داشته، از برخی جنبش های سیاسی مخالف دولت آنکارا حمایت کرده است که دو گروه از مخالفان آنکارا یعنی گروه های افراطی و در رأس آن (پ.ک.ک)، آسالا یا ارتش سری برای آزادی ارمنستان را شامل می شد. آسالا مدت ها به ترور دیپلمات های ترکیه در سراسر جهان می پرداخت. سوریه به طور متناوب از گروه های تروریستی به عنوان اهرم فشار علیه ترکیه استفاده کرده است. (واعظی، ۱۳۸۷: ۷۲)

دولت ترکیه از زمان برقراری حکومت جمهوری مصطفی کمال پاشا (آتاتورک)، برخورد سلبی با کردها و جنبش های کردی را در پیش گرفته و تلاش نمود از طریق سرکوب و ادغام کردها در جامعه ترک، این مسئله را حل نماید (احدی، ۱۳۸۷: ۴۹) کردها عمدتاً به ترتیب در کشورهای ترکیه، ایران، عراق و سوریه زندگی می‌کنند و جمعیت آنها را حداکثر ۳۰ میلیون نفر تخمین می‌زنند که اکثریت آنها در ترکیه ساکن هستند. تعداد معدودی نیز در روسیه، ارمنستان و جمهوری آذربایجان زندگی می‌کنند. (واحدی، ۱۳۸۴: ۲۷۸) سالیانه حدود ۳۰ درصد بودجه نظامی کلان ترکیه صرف مهار کردها میشود. آسیب پذیری شدید ترکیه نسبت به پاشنه آشیل کرد، نقطه ضعف بارز این کشور است که آزار و اذیت گهگاه همسایگان را در پی داشته است. این در حالی است که ترکیه قدرت مانورچندانی برای واکنش در قبال عمل احتمالی ایران ندارد. (کریمی پور، ۱۳۷۹: ۵۶). مساله کردها از نظر سیاسی پیامدهای نا مطلوبی برای دولت ترکیه در بردارد. ترکیه به عنوان عضو ناتو و متحد آمریکا برای پیوستن به اتحادیه اروپا در تلاش است. لذا از خدشه دار شدن چهره دموکراتیک خود بسیار نگران است. بعد بین‌المللی مساله کردها و فشاری که از اطراف قدرتهای بزرگ به ترکیه وارد می‌شود نیز به پیچیده‌تر شدن موضوع کمک کرده است. (کاظمی، ۱۳۸۴: ۲۷۹)

علل و عوامل نقش آفرینی ترکیه در تحولات سوریه

موضع ترکیه در قبال تحولات داخلی سوریه در ابتدا توصیه محور و در جهت ایجاد اصلاحات سیاسی دموکراتیک و گفت و گو بود اما به تدریج با شدت گرفتن بحران، ترکیه پا را فراتر نهاد. به عبارت دقیق تر، سیاست آنکارا در قبال دمشق از سال ۲۰۱۱ به بعد آنکارا با دادن تسهیلات سیاسی و پشتیبانی به مخالفان سیاسی و نظامی دمشق، گام های زیادی در روند سیاست خصمانه و دشمنی علیه دولت و ملت سوریه برداشته است. اهداف اصلی ترکیه از سیاست مداخله جویانه در سوریه را میتوان در موارد زیر خلاصه کرد:

۱- افزایش قدرت و نقش منطقه ای: سیاست اصلی ترکیه در منطقه همواره بر آن قرار داشته تا به عنوان قدرت برتر منطقه ای در نظر گرفته شود هدف اصلی ترکیه از مداخله در

سوریه ، تضعیف موقعیت این کشور به عنوان کانون اصلی محور مقاومت در منطقه است که پشتیبانی قدرت منطقه ای همچون ایران رادر پس خود دارد ، بنابراین میتوان مداخله ترکیه در سوریه را به نوعی رقابت این کشور با بازیگران قدرتمند منطقه ای دانست که منافع و اهداف متفاوتی از منافع و اهداف ترکیه دنبال میکنند.

۲- پیوستن به اتحادیه اروپا : سیاست های اخیر ترکیه در قبال تحولات سوریه بیشتر هم راستای با مواضع و سیاست های اتحادیه اروپا و آمریکا است . در واقع ترکیه بر آن است تا با هماهنگ کردن مواضع خود با دولت های اروپایی نشان میدهد که سیاست ها و اهداف ترکیه همواره در راستای منافع و سیاست های آنها در منطقه است و دولت های غربی می توانند به ترکیه به عنوان یک شریک راهبردی قابل اعتماد نگاه کنند .

۳- ایجاد دولت سنی و هم راستا با سیاست های ترکیه در سوریه: یکی از نگرانی های اصلی سیاستگذاران ترک ، وجود گروه های سیاسی ملی گرا در سوریه است که بیشتر نگاهی خصمانه نسبت به ترکیه دارند بنابراین ترکیه با درک چنین موقعیت حساسی از گروه های مخالف دولت سوریه که نگرش مثبتی نسبت به ترکیه دارند حمایت میکند ، تا از این طریق بتواند دولتی در سوریه حاکم کند که سیاست هایی همسو با منافع این کشور اتخاذ کرده و در آینده بستر مناسبی برای پیگیری سیاست های منطقه ای ترکیه ایجاد کند. (عالم، ۱۳۹۰: ۴۶)

دلایل سیاست های افراطی ترکیه در قبال تحولات سوریه

الف. ارزیابی ترکیه از آسیب پذیری جدی دولت سوریه و دشواری حفظ وضع موجود

دولت ترکیه در اوایل ناآرامی های داخلی سوریه بر حل دموکراتیک مسائل تأکید داشت. ترکیه طی ماه های ژوئیه و آگوست ۲۰۱۱ تلاش کرد بشمار اسد برنامه اصلاحات خود را اعلام و بر موضوعات مورد نظر ترکیه همچون لغو قانون حکومت اضطراری، اجازه به مخالفان برای تشکیل احزاب سیاسی و راه اندازی گفت و گوی ملی توجه کند؛ اما دولت ترکیه به دلیل بی توجهی به

خواست‌هایش همسو با سیاست‌های غرب‌گرایانه و منفعت‌محور خود به این نتیجه رسید که اراده‌ای جدی برای انجام اصلاحات در سوریه وجود ندارد یا در بدترین وضعیت، بشار نفوذ لازم در ساختار سیاسی سوریه برای پیشبرد و محقق ساختن اهداف مزبور را ندارد (صالحی، ۱۳۹۰: ۲۵). به عبارتی، ترک‌ها در یک سال اخیر نبض تحولات داخلی سوریه را با نوسانات منافع منطقه‌ای و بین‌المللی خود تنظیم کرده‌اند و با ادعای حمایت از حقوق بشر و مردم سوریه، دستورکار سیاست خارجی خود را به پیش برده‌اند.

ب. تغییر زبان مقاومت در خاورمیانه و رقابت با جایگاه منطقه‌ای ایران

ترکیه به این نتیجه رسیده که گفتمان مقاومت در خاورمیانه در بین توده‌های اجتماعی جهان اسلام طرفداران چشمگیری دارد. به همین دلیل، تلاش می‌کند محوریت ایران در گفتمان مقاومت را با چالش روبه‌رو کند. به عبارتی از نظر دولت ترکیه، ایران حامی اصلی مقاومت اسلامی - ضدصهیونیستی حزب‌الله، حماس و در کل، گفتمان مقاومت در منطقه خاورمیانه است و ژئوپلیتیک شیعی را که از ایران تا عراق، سوریه و لبنان شکل گرفته و روی حوادث خاورمیانه تأثیرگذار است، هدایت می‌کند. به همین دلیل، ترکیه همزمان درصدد تضعیف سوریه و نیز تغییر زبان مقاومت با ارائه الگویی ترکیه‌ای به منظور تضعیف جایگاه منطقه‌ای ایران است. (فلاح، ۱۳۹۱، ۶):

چالش‌های ترکیه در رویکرد اخیرش نسبت به تحولات سوریه

با اینکه دولت اردوغان در مواجهه با دولت بشار اسد اهداف راهبردی اتخاذ کرده؛ ولی تحقق این اهداف با چالش‌های اساسی مواجه است که در ذیل به چند مورد از این چالش‌ها پرداخته می‌شود.

- چالش‌هایی از طرف نیروهای سیاسی - اجتماعی و مذهبی ترکیه درباره سیاست‌های دولت اردوغان

یکی از چالش‌هایی که دولت اردوغان در مواجهه با مسائل سوریه با آن مواجهه است، کم‌رنگ شدن حمایت‌های بخشی از جامعه ترکیه از مواضع دولت است. برای نمونه، روشنفکران علوی تبار ترکیه، رفتار دولت اردوغان را نه در راستای منافع ملی ترکیه، بلکه منبعت از تعصبات مذهبی (سنی) ایشان می‌دانند. این نوع تحلیل به تدریج در بدنه اجتماعی جماعت علوی ترکیه تقویت می‌شود. البته حزب جمهور خلق ترکیه (HP) به رهبری کمال قلیچدار اوغلو (پیرو مکتب علوی) که دومین حزب قوی در ترکیه است، سعی می‌کند تحلیل جامعه علوی را نسبت به تعصبات مذهبی اردوغان عمیق‌تر سازد و همواره حزب (CHP) را سخنگوی علویان نشان دهد و از طرفی حزب ملی‌گرای ترکیه (MHP) که سومین حزب قدرتمند در مجلس است، در جهت تضعیف اردوغان، تلاش می‌کند سیاست‌های دولت وی در سوریه را مغایر با منافع ملی ترکیه اعلام کند... www.orsam.org

اهمیت راهبردی سوریه برای جمهوری اسلامی ایران

جمهوری عربی سوریه به دلیل قدمت تاریخی، موقعیت ژئوپلیتیک و سابقه تمدنی و فرهنگی، کشوری با اهمیت است. اگرچه این اهمیت در قرن بیستم به دلیل همجواری با فلسطین و نحوه رویارویی با غاصبان این سرزمین مقدس یعنی رژیم صهیونیستی مضاعف شده؛ اما پیوند سوریه با جمهوری اسلامی و اتحاد این دو کشور، معادله ویژه‌ای را در حوزه راهبردی به تصویر کشیده است. سوریه تنها کشور عربی است که مناسبات مستقل منطقه‌ای و بین‌المللی دارد. و در انتقال نفت و گاز عراق و ایران به اروپا موقعیت ویژه‌ای دارد. این کشور در معادلات سیاسی لبنان تأثیرگذار بوده و از حزب‌الله لبنان در مقابل رژیم صهیونیستی حمایت می‌کند. و با جمهوری اسلامی و مقاومت اسلامی در منطقه همگرایی و همسویی دارد. بر این اساس از یک سو دولت سوریه مورد غضب مثلث نظام سلطه و رژیم صهیونیستی، دولت‌های غیرمردمی کشورهای منطقه و جریان‌های فریب خورده و یا آلت دست بیگانگان، قرار گرفته و از سوی دیگر، حمایت محور مقاومت و به صورت خاص، جمهوری اسلامی، امری طبیعی است و در اوضاع کنونی که جنگ اراده‌ها در دو جبهه نظام سلطه، استکبار و دیکتاتوری با حرکت مقاومت مردمی اسلامی در جریان است، سوریه به‌عنوان حلقه‌ای از زنجیر مقاومت مورد تهاجم قرار گرفته است.

اهداف راهبردی غرب از بی‌ثبات‌سازی و ایجاد بحران در سوریه را در محورهای زیرمیتوان خلاصه کرد:

- ۱- کمک به اهداف ایدئولوژیک عربستان سعودی که طی سه دهه گذشته در منطقه در تنگنا قرار گرفته است.
  - ۲- توسعه فعالیت و نقش‌آفرینی ترکیه در منطقه غرب آسیا و برتری دادن رفتارهای ژئوپلیتیک آن کشور که می‌تواند بازیگر مورد اعتماد غربی‌ها در این منطقه باشد.
  - ۳- تلافی سقوط حکومت مبارک و به‌صورت کلی تحولات مردمی اسلامی در کشورهای عربی که برای غرب بسیار ناخوشایند و شکننده است.
  - ۴- تصرف اولین خاکریز دفاعی جبهه مقاومت در مقابل رژیم صهیونیستی و غرب که برای آمریکایی‌ها بسیار مهم است.
  - ۵- حمله به عمق راهبردی جمهوری اسلامی که ضرورت اولیه تضعیف مقاومت اسلامی و مهار جمهوری اسلامی قلمداد می‌شود.
- بر این اساس، در یک نگاه کلی، امروز جبهه مقاومت اسلامی به رهبری جمهوری اسلامی از سوریه در مقابل جبهه استکبار با محوریت آمریکا، دفاع و حمایت می‌کند. (فرزندی، ۱۳۹۱: ۱۴)

نتیجه‌گیری

ترکیه در چند سال اخیر با روی کار آمدن حزب اسلام‌گرای عدالت و توسعه به دنبال ایفای نقش مهم تری در مناسبات منطقه‌ای است. سیاست خارجی این کشور از سیاستی غرب‌گرا و تک‌بعدی به سیاستی چندجانبه‌گرا و چندبعدی تبدیل شد. بر پایه این مسأله، ترکیه ضمن حفظ روابط خود با غرب، نگاهی ویژه به شرق داشت. سیاست ترکیه در قبال سوریه بخشی از سیاست کلی ترکیه است. اگر اهداف سیاست خارجی ترکیه مانند ورود به اتحادیه اروپا، کسب حمایت از بازیگری منطقه‌ای از طریق آمریکا را بررسی کنیم سیاست ترکیه در قبال سوریه بهتر

درک می شود در واقع سیاست ترکیه در قبال سوریه یک چرخش جدی در سیاست خارجی ترکیه نیست و در ادامه سیاست های کلان این کشور است لذا ترکیه تلاش می کند به کشوری تعیین کننده در مسیر تحولات منطقه تبدیل شود. لذا رویکرد سیاسی - امنیتی خود را در قبال تحولات داخلی سوریه را همسو با آمریکا و اروپا تنظیم کرده است. از طرفی در مورد مسائل منطقه، ترکیه تا جایی حضور دارد که غرب فضای آن را فراهم کند. مسلماً ترکیه در حوزه امنیتی خارج از ترتیبات امنیتی غرب بازی مستقلی را نمی تواند دنبال کند چون قادر به پرداخت هزینه آن نیست سوریه کشوری است که در جبهه مقاومت علیه صهیونیسم و استکبار قرار گرفته و با جمهوری اسلامی ایران هم ائتلاف راهبردی دارد و به همین دلیل ایران از سوریه حمایت می کند. این امر همان گونه که باعث تشدید فشارهای خارجی شده است، به همان میزان به عنوان نقطه قوت این رژیم موجب ثبات و پایداری حکومت دمشق شده در واقع این کشور در انتقال نفت و گاز عراق و ایران به اروپا موقعیت ویژه ای داشته، و در معادلات سیاسی لبنان تأثیرگذار بوده و از حزب الله لبنان در مقابل رژیم صهیونیستی حمایت می کند. ایران با کمک سوریه توانسته آن آزادی عمل را در لبنان داشته باشد تا بتواند از گروه های مبارز فلسطینی یا حزب الله حمایت کند. از این لحاظ برای آنکه ایران این آزادی عمل را حفظ کند، باید از دولت سوریه حمایت کند زیرا با جمهوری اسلامی و مقاومت اسلامی در منطقه همگرایی و همسویی دارد.

جمهوری اسلامی ایران معتقد است اگر نظام سوریه بخواهد تغییر کند، ایران یک متحد راهبردی خود را از دست خواهد داد از طرفی دیگر اگر سوریه فرو پاشد، بخشی از طرح خاورمیانه بزرگ محقق شده، و خواه ناخواه کشور بعدی، ایران خواهد بود. بنابراین نیروهایی که به گونه ای از جانب سوریه مهار می شدند، اکنون آزاد می شوند و احتمالاً ایران را هدف قرار می دهند و امنیت سیاسی و منافع ملی جمهوری اسلامی ایران را مورد تهدید قرار می دهند. علاوه بر این ها، فروپاشی نظام سوریه ممکن است به تضعیف حزب الله و گروه های فلسطینی هم منجر شود؛ یعنی خیال صهیونیست ها را راحت می کند و این کشور بدون هیچ گونه ترس و واهمه از واکنش سوریه، می تواند فشارهای خود را علیه حزب الله و گروه های فلسطینی افزایش دهد. شکستن ارتباط رو به گسترش میان سه کشور شیعی ایران، سوریه و عراق جنبه عمده جنگ قدرت در

سوریه است تا از این طریق، آمریکا به اهداف ژئوپلیتیک خود دست یابد. لذا، در حال حاضر همه فشارها برای شکستن این پل ارتباطی، یعنی سوریه اعمال می‌شود.

منابع

احدی، محمد، (۱۳۷۸)، «جغرافیای امنیتی کشورهای همجوار»، تهران، مرکز آموزشی شهید صیاد شیرازی آجا، ۱۳۷۸.

بهرامی، محمد، (۱۳۹۰)، «سیاست خارجی ترکیه و تحولات شمال آفریقا و خاورمیانه» قابل دسترسی در: <http://www.Kurdpress.ir>

بیات، ناصر، (۱۳۹۰)، «نقش ترکیه در تحولات خاورمیانه با تاکید بر تحولات سوریه»، فصلنامه ره نامه سیاست‌گذاری، سال دوم شماره دوم، ۱۶۱-۱۷۸

بیجان، علی، (۱۳۹۱)، «موانع همگرایی بین ایران و ترکیه و تاثیرات آن بر امنیت سیاسی جمهوری اسلامی ایران»، تهران.

صالحی، سید جواد، «ترکیه و سوریه: زمینه‌ها و عوامل تغییر مواضع»، مرکز پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه: <http://www.Fa.merc.ir>

رفعت‌نژاد، غلامرضا، (۱۳۸۱)، «دموکراسی نظامی در ترکیه»، پژوهش‌کنده مطالعات راهبردی، تهران.

فلاح، رحمت‌الله، (۱۳۹۰)، «بررسی الگوی فرهنگی ترکیه در آسیای مرکزی و قفقاز»، تهران، مرکز مطالعات اندیشه سازان.

فلاح، رحمت‌الله، (۱۳۸۵)، «چالش‌های پیش روی کشورهای مسلمان - ترکیه»، تهران، مرکز مطالعات اندیشه سازان.

سیاست خارجی ترکیه و تحولات سوریه و... / ۱۸۳

فلاح ، رحمت الله ، (۱۳۹۰) ، «سیاست خارجی ترکیه و تحولات انقلابی جهان عرب»، فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام تهران ، سال دوازدهم ، شماره ۴۶.

فلاح ، رحمت الله ، (۱۳۹۱) ، «اهداف و چالش‌های راهبردی ترکیه در تحولات سوریه»، قابل دسترسی در <http://www.basirt.ir>

فلاح زاده ، محمد هادی ، (۱۳۸۴) ، «آشنایی با کشورهای اسلامی (۳) - ترکیه»، تهران ، ابرار معاصر .

فرزندی ، عباسعلی ، (۱۳۹۱) ، «اهمیت راهبردی سوریه برای جمهوری اسلامی ایران»، قابل دسترسی در www.basirt.ir

فتحی، اسماعیل ، (۱۳۹۰) ، «نقش ترکیه در تحولات منطقه و ایران از زبان تحلیل گران سیاسی ازامپراطوری عثمانی تا امپراتوری اردوغان».

عالم ، ریحانه، (۱۳۹۱) ، «جایگاه خاورمیانه در سیاست خارجی ترکیه (با تاکید بر نقش ترکیه در تحولات سوریه»، ماهنامه اطلاعات راهبردی ، سال دهم ، شماره ۱۱۰ ، ص ۳۹-۴۷ ، قابل دسترسی در <http://www.asnoor.ir>

کاظمی ، احمد ، (۱۳۸۴) ، «جریان کردی در ترکیه ، کتاب آسیا»، تهران ، ابرار معاصر.

کریمی پور ، یدالله ، (۱۳۷۹) ، «مقدمه ای بر ایران و همسایگان (منابع تنش و تهدید) تهران»، انتشارات جهاد دانشگاهی.

گوزه کور کالجی ، ولی ، (۱۳۹۰) ، «ترکیه و تحولات خاورمیانه» قابل دسترسی در <http://www.Aftabnews.ir>

مرکز مطالعات استراتژیک خاورمیانه ترکیه - مقاله باعنوان؛ «سوریه چگونه حزب عدالت و توسعه را مدیریت می کند» قابل دسترسی در سایت <http://www.orsam.org>

واعظی، محمود، (۱۳۷۸)، «سیاست خارجی حزب عدالت و توسعه»، پژوهشکده تحقیقات
استراتژیک، تهران.

واحدی، الیاس، (۱۳۸۴)، «کتاب آسیا (۴) - ویژه مسائل ترکیه»، تهران، ابرار معاصر.

هژیری، محمد علی، (۱۳۹۱)، «سیاست خارجی جدید ترکیه - تحول یا تناقض»، فصلنامه
تخصصی - پژوهشی مرکز فرهنگی قفقاز، قابل دسترسی در موسسه مطالعات اندیشه

ورزان نور <http://www.asnoor.ir>

Archive of SID